

"Цар Грунту". – Саме так довгий час називався чорнозем у країні через його значну родючість.

Завдяки своїм багатим і добре збалансованим властивостям ґрунту, які сприяють видатному врожаю, він відомий як найродючіший ґрунт у світі, подібний до ґрунтів прерій Північної Америки і пампасів Аргентини. Проте, навіть такий родючий ґрунт є «виснаженим» у наші дні.

В Україні, чорнозем охоплює 60% території та добре відомий своєю родючістю. За деякими даними, під час Другої світової війни нацисти, які вторглися в країну, навіть намагалися вивозити чорноземи за допомогою потягів.

Щоб подивитися на знаменитий чорнозем, я побував у старому місті Харкові в середині березня цього року. Приблизно за годину їзди від центру міста, нарешті, ми дісталися до поля на вершині пагорба, де вирував холодний вітер. Фактично там був глибокий дуже чорний ґрунт. Він був липким, набагато більше, ніж я собі уявляв, з великою кількістю води.

«Чорнозем типовий. Глибина чорнозему досягає тут метра», - наголосив кандидат с.-г. наук Вадим Соловей з Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» (ННЦ ІА), який проводив мені екскурсію.

Чорний колір походить від речовини, що називається «гумусом». Це рештки мікроорганізмів, які розкладають органічні речовини, такі як мертві трави і коріння в ґрунті і мають хімічні характеристики, сприятливі для зберігання поживних речовин. Завдяки цьому багатому гумусу Україна є одним із провідних світових виробників ячменю, пшениці, кукурудзи та насіння соняшнику.

Однією з основних причин багатства гумусу є клімат. Щорічна кількість опадів в Україні становить менше половини від загальної кількості опадів у Японії, а внаслідок меншої кількості опадів вона має більше земель, зайнятих травами, ніж лісами. Як тільки листя і коріння трав відмирають восени, мікроорганізми починають їх розкладати. Проте, незабаром сніг покриває ґрунт, тому розкладання протікає дуже повільно, і в товщі ґрунту залишається істотна кількість гумусу.

Але не тільки через це. «Є ще один скарб під чорноземом», - говорить В. Б. Соловей.

Це жовтий прошарок підґрунтя під чорним. Під час льодовикових періодів, які тривали понад 2 мільйонів років, а останній з яких завершився близько 10000 років тому, вітер розвіював маленькі частинки каменів, розрізаних льодовиками, і вони відклалися. Це підґрунтя, збагачене кальцієм та іншими мінералами, також сприяє утворенню родючого чорнозему.

Проте навіть найродючіший чорнозем у світі починає «виснажуватися» без належного догляду.

«Ця частина розмита». Доктор Соловей показав мені сліди води на деяких полях. За його словами, особливо з ділянок, розташованих на схилах, ґрунт легко змивається водою.

«Ерозія та неправильне удобрення спричинили деградацію ґрунту. Швидкість її знижується, але погіршення все ще триває». Це підкреслив директор ННЦ ІА Святослав Балюк.

За даними ННЦ ІА, близько третини орних земель в Україні еродовані. Крім того, вміст поживних речовин у ґрунтах помітно зменшується, оскільки люди продовжують вирощувати сільськогосподарські культури. Нещодавно було підраховано, що зниження родючості ґрунту коштує стільки, скільки щорічне виробництво 80-90 млн. тонн зерна.

Крім того, є також забруднення ґрунту снарядами біля російського кордону, де вже п'ятий рік триває збройний конфлікт, але Інститут продовжує вести моніторинг супутникових знімків.

Директор С. А. Балюк розповідає: «Останнім часом роль ґрунту переглядається. Ґрунт необхідний не лише для сільського господарства, але й має вирішальне значення для пом'якшення глобального потепління, оскільки може секвеструвати велику кількість вуглецю. Щоб припинити подальшу деградацію ґрунтів, ми намагаємося запустити нову систему їх моніторингу».

Наступного дня я відвідав деякі деградовані поля поблизу столиці України Києва. Деякі сільськогосподарські угіддя втрачали свій чорний верхній шар, а інші вже були занедбані і використовувалися як склад матеріалів.

«Я б сказав, що фермери тут не дуже серйозно ставились до деградації ґрунтів, і це тому, що у них все ще є родючі ґрунти, навіть деградовані певною мірою», - сказав Михайло Малков, координатор програми розвитку Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), Український офіс, який координував нашу подорож.

Однак, якщо ґрунт деградує, місцеві жителі збідніють, сказав Михайло. Як тільки продуктивність землі знизиться, урожай знижується, і фермери припинять займатися сільським господарством. Однак, як правило, їм важко знайти нові робочі місця в сільській місцевості. Виходить така собі негативна спіраль.

З іншого боку, він вважає, що потенціал України в сільськогосподарському виробництві є величезним, якщо ґрунт у доброму стані, а сільське господарство - стабільне. «Деякі райони земної кулі, очевидно, не підходять для сільського господарства. Якщо ми будемо враховувати занепокоєння щодо майбутньої продовольчої кризи, ми повинні правильно управляти своїми родючими ґрунтами і робити внесок у виробництво продуктів харчування у світі».

Офіс ФАО в Україні намагається розповсюдити нові методи землеробства для збереження та відновлення ґрунту. Зі збору коштів від інших глобальних організацій, таких як Глобальний екологічний фонд (ГЕФ), він розпочав нові проекти минулого року. Вони вже створили кілька тестових ферм і почали експериментувати у співпраці з місцевими сільськогосподарськими корпораціями.

«Важливо показати, що захист ґрунту принесе користь фермерам у довгостроковій перспективі», - говорить Оксана Рябченко, керівник проекту.

Минулого року ФАО організувала зустріч для збору різних зацікавлених сторін з усієї України. «Як перший крок, ми хотіли б, щоб усі зацікавлені сторони, включно з фермерами, урядами, науково-дослідними інститутами та приватними компаніями, мали однакове розуміння проблем».

Деякі передові компанії вже намагаються збільшити продуктивність землі в майбутньому. Однією з них є «Агрофарм КОЛОС», сільськогосподарське підприємство, що базується в селі, розташованому в 100 кілометрах на південний захід від Києва.

На 4000 гектарах полів вирощуються різні культури, в тому числі кукурудза, пшениця, соняшник, існує плідівництво і тваринництво. Підприємство має 500 тварин і використовує свій гній як інгредієнт органічного компосту. "Вміст гумусу в ґрунті останнім часом збільшився. Якщо ґрунт покращився, смак вирощеної на ньому продукції також поліпшується". Про це розповів Леонід Центило, директор агропідприємства.

Компанія просуває органічне та стале сільське господарство з метою розширення свого бізнесу в усьому світі. У Європі, яка, як очікується, стане експортним напрямом, люди зацікавлені в безпеці харчових продуктів і сталому сільському господарстві. Крім того, якість ґрунту є необхідною умовою вищого ціноутворення на сільськогосподарські культури.

Ще одна річ, яку він розглядає, - це земельна реформа в сільському господарстві. Після проголошення незалежності країни в 1991 році сільськогосподарські землі були розподілені між фермерами, а раніше вони були державними під владою колишнього Радянського Союзу. У 2001 році було ухвалено новий закон, який дозволяє фермерам торгувати своїми сільськогосподарськими землями, хоча мораторій був запроваджений і

неодноразово продовжувався дотепер. Існує стійке занепокоєння щодо можливого загарбання земель іноземними компаніями.

Попри це щорічно обговорюється питання лібералізації торгівлі сільськогосподарськими землями. «Рано чи пізно торгівля буде лібералізована», - сказав Леонід. «Як тільки це буде зроблено, добре доглянуті ґрунти будуть високо оцінені».

Політична ситуація в країні непрозора. Володимир Зеленський, 41-річний телевізійний комік, переміг на президентських виборах у квітні і має намір провести загальні вибори раніше, ніж планувалося спочатку. Отже, навіть майбутнє найвідоміших у світі ґрунтів, як і всі інші політичні питання, які впливають на людей, можуть залежати від того, чи політики правильно розберуться з цим питанням.